

El rei capgirat i l'alcalde capficat

L'origen del mite no és massa antic. Es desconeix qui va capgirar exactament el quadre de Felip V que es conserva al Museu de l'Almodí de Xàtiva, però és clar, en canvi, per què es va penjar cap per avall el retrat del primer Borbó: com a venjança i record de l'incendi de la ciutat que aquell ordenà el 1707. Aquell any, en plena Guerra de Successió, l'exèrcit de Felip V va cremar la ciutat de Xàtiva com a càstig per resistir-se al monarca francès i com a exemple per a les ciutats que encara s'havien de conquerir. Per ordre reial, Felip V suprimí la bandera de la ciutat i la canvià per la dels Borbons i va rebatejar Xàtiva amb el nom de Colonia de San Felipe, nom que la definiria fins a les Corts de Cadís de 1812, on el diputat xativí Joaquim Llorenç Villanueva va aconseguir restablir el nom original.

El responsable de la revenja no es coneix amb seguretat i es barallen tres noms. Josep Carchano, que fundà el Museu de l'Almodí el 1919 i que el dirigí fins la Guerra Civil, n'és un. Ell col·locà el quadre i potser fou ell l'autor de la venjança, però són pocs els qui defensen aquesta teoria perquè, entre d'altres raons, no hi ha cap paper que parli del monarca capgirat fins la dècada dels seixanta, quan Joan Fuster ho recull en la seua *Guia del País Valencià*. El segon conservador del Museu, el vilarelenc Carlos Sarthou Carreres apareix com el més possible responsable de la reivindicació. El caràcter de Sarthou lligaria més amb la idea de posar el quadre cap per avall. Segons el cronista oficial de Xàtiva, Agustí Ventura Conejero, Sarthou era "un romàntic dels d'abans" que va començar com a fotògraf i això li va permetre recórrer i conèixer el País Valencià. En documentar-se per a fer els peus de foto, Sarthou es va aficionar a la història i gaudia de contar anècdotes. En arri-

Felip V, el rei que cremà Xàtiva, resta condemnat cap per avall al Museu de l'Almodí. L'alcalde vol redreçar-lo a canvi d'una disculpa del rei.

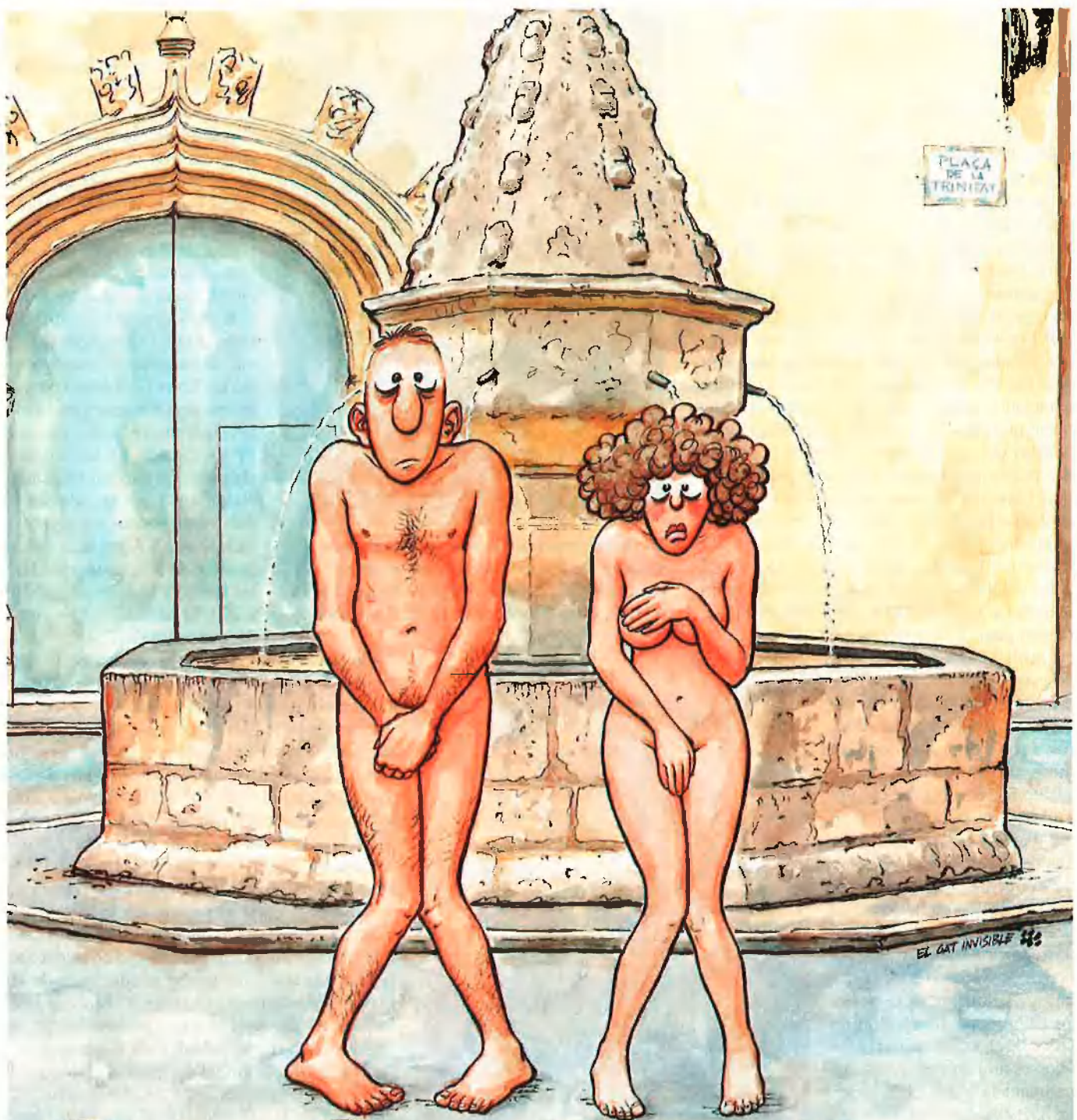
bar a Xàtiva, on va ser destinat com a jutge, Sarthou se'n va enamorar i es convertí en arxiver i cronista de la ciutat. Segons Ventura Conejero, a Sarthou "li agradava, quan ensenyava el Museu, que els escolars li preguntaren coses i especialment que l'interrogaren per què Felip V estava penjat a l'inrevés". En aquest cas, la raó que el retrat siga capgirat respondria més a una innocent visió de la història que a una revenja nacionalista, ja que Sarthou, malgrat que publicà molts llibres sobre el País Valencià i Xàtiva, mai no parlà ni escrigué en valencià. Fins i tot, en els seus resums sobre l'arxiu de Xàtiva es nega a transcriure molts documents "*por estar escritos en farragoso valenciano*". La tercera teoria afirma que foren quatre o cinc com-

RAFA GIL

panys xativins qui, en la dècada dels 50 o 60 van decidir capgirar el quadre de Felip V animats per un esperit nacionalista reivindicatiu, amb el vist-i-plau, és clar, de Sarthou, que mai no el va canviar.

De símbol a mite. El símbol es transformà en mite en la dècada dels 70, quan l'agonia del franquisme i la posterior democràcia van propiciar la celebració d'aplecs nacionalistes i Xàtiva, convertida en ciutat-símbol per l'incendi que havia patit, fou centre neuràlgic del moviment. Antoni Martínez recorda com en l'organització d'un aplec cap a l'any 1975-76 es decidí penjar una rèplica del quadre de Felip V en l'escenari on Al Tall havia de presentar un nou disc. El fet va esvalotar la policia de Xàtiva, que no sabia de l'existència del quadre al Museu municipal i es va apressar a fer un informe sobre el cas, en el qual trobaven indicis d'"*afrenta y menoscabo a la monarquía*". Amb fets com aquest, el símbol del retrat capgirat, i la mateixa Xàtiva, es va convertir en mite nacional valencià, més enllà de

*Entre Rus i Felip "Quint"
m'han deixat amb "lo" que tinc.*

Cartell del Bloc de Progrés Jaume I de la Costera-Vall d'Albaida que ironitza sobre la proposta de l'alcalde de Xàtiva de redreçar el quadre. La llegenda juga amb una dita popular xativina que diu 'Entre Carles i Felip 'quint' m'han deixat amb 'lo' que tinc'.

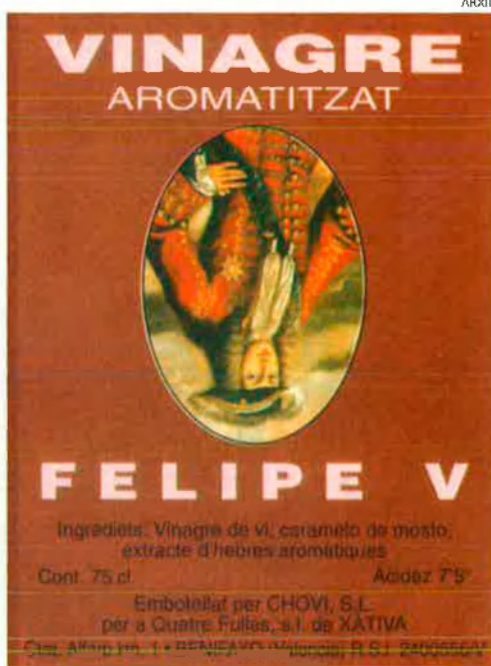
la capital de la Costera, i en representació de la pèrdua dels Furs que el mateix Felip V va ordenar.

Xàtiva era aleshores el bressol del sector més nacionalista del Partit Socialista del País Valencià (PSPV) i Vicent Soler, actual portaveu del PSPV-PSOE a l'Ajuntament de València, ja digué que la Corona hauria d'excusar-se per la malifeta de Felip V, segons ha explicat a EL TEMPS el cronista Ventura Conejero. Aquesta tendència més valencianista s'anà diluint, però, en les tesis més estatals del partit, fins donar-se el cas contrari, segons explica un ex-regidor nacionalista de Xàtiva: "Quan vingué l'ex-ministre de Justícia, Fernando Ledesma, a inaugurar els nous jutjats, alguns membres del PSOE, que aleshores tenia l'alcaldia, plantejaren la possibilitat de redreçar el retrat, opció que per sort es rebutjà. El ministre, tot al contrari del que pensaven, va trobar la situació del quadre molt original i s'hi va fer una foto".

La fama del monarca capgirat va anar estent-se a poc a poc i en els darrers anys s'ha utilitzat des d'inspiració artística fins a motiu comercial. El pintor alcoià Antoni Miró va utilitzar la idea del quadre capgirat per fer un homenatge a Xàtiva el 1989 amb l'obra *Felí-Felip* (vegeu pàgina 36), que supera en molt l'obra original que descansa cap per avall, un quadre d'escassa qualitat fet per encàrrec pel pintor local Amorós, a partir d'un altre retrat del monarca.

L'empresa xativina Quatre Fulles va començar fa un parell d'anys l'exploració comercial del mite. *Pins* amb el nom de Xàtiva i el bust de Felip V cap per avall amb la silueta de la comarca de la Costera al darrere es venen en aquesta botiga de Xàtiva des de fa uns dos anys. Igualment, el gerent de l'empresa, Josep Ramon Gómez, ha fet samarretes i bosses amb tots els noms que ha tingut la ciutat (Sait, Saítabi, Saetabis, Xateba i Xàtiva) i, baix de tot, el de San Felipe també capgirat.

...I amb Rus arribà l'es-càndol. Però el darrer capítol que ha protagonitzat el quadre ha vingut de la mà del seu alcalde, Alfons Rus, del Partit Popular. Rus va proposar, durant la passada visita del príncep Felip a Xàtiva, que es redreçaria el retrat si la Casa Reial, amb la visita d'un dels

Dalt, etiqueta amb la qual l'empresa Quatre Fulles comercialitzà vinagre aromatitzat. Baix, Felí-Felip. Homenatge a Xàtiva, obra d'Antoni Miró de l'any 1989.

seus membres, el Rei o el príncep, demanava excuses per l'incendi de la ciutat. Davant l'escepticisme de l'oposició, la indignació dels qui pensen que el quadre està bé com està i la sorpresa general, l'alcalde va fer arribar una carta a la Casa Reial on presentava oficialment la proposta. La idea és pròpia de Rus, diuen els xativins. Encara es recorda en la ciutat, quan l'actual alcalde, sent president de l'equip de futbol local, l'Olimpíic de Xàtiva, va anunciar la seua intenció de fitxar Di Stefano com a entrenador. La seua personalitat, però, va ser la que portà el PP a l'alcaldia en les últimes eleccions, ja que en els comicis de 1991, els populars només obtingueren un regidor, mentre que l'Agrupació Independent de Xàtiva, que aleshores liderava Rus, es va quedar a 20 vots de la llista més votada, que fou la del PSOE.

I la personalitat de Rus va ser també la que va iniciar la història del quadre, ja que, segons ell mateix ha explicat en diversos mitjans de comunicació la idea li va venir de sobte quan un periodista li preguntà per què el príncep Felip no anava a visitar Xàtiva en el seu darrer viatge oficial al País Valencià. A partir d'ahí, Alfons Rus, decidí tirar endavant la proposta i demanà al cronista oficial de Xàtiva que redactara un esborrany de la carta. La idea d'Alfons Rus, segons fonts properes a l'alcalde, era lliurar la carta al príncep en la tribuna de l'Estadi del Mestalla durant el partit València-Atlético de Madrid, al qual estava convidat i al qual havia d'assistir també el successor de la corona i descendent de Felip V. Malgrat que la idea de donar-li la carta personalment va quedar descartada, l'alcalde de Xàtiva va assistir al partit de futbol en qualitat d'amic del president valencianista Paco Roig. Rus va coincidir en la Tribuna amb el cap de la Casa Reial, Fernando de Almansa, al qual va transmetre verbalment la seua proposta. Segons les fonts consultades per EL TEMPS, Fernando de Almansa va fer una segona proposta a l'alcalde de Xàtiva: la visita del rei o del príncep era complicada, però es podia concertar, en canvi, una visita de la infanta Elena i Jaime de Marichalar o de la reina. "No, que ella no és descendent dels Borbons", asseguren que va contestar Alfons Rus al cap de la Casa Reial.

Xàtiva mediàtica. Mentrestant, la notícia de la proposta de l'Ajuntament de Xàtiva ja havia

transcendit als mitjans de comunicació i la cap de premsa de la Casa Reial, Asunción Valdés, va haver d'enfrontar-se a les preguntes dels periodistes: la Constitució de 1976 ja preveu la restitució dels drets dels diferents pobles d'Espanya amb la creació de l'estat de les autonomies.

Poc després, l'empresa Quatre Fulles, veia com els treien de les mans els pins i les samarretes al·legòriques al monarca capgirat. Un nou producte d'aquesta empresa, una ampolla de vinagre aromatitzat amb el bust de Felipe V capgirat a l'etiqueta, es va exhaurir en dos dies. Televisions, ràdios i premsa nacionals i de tot l'estat acudien a Xàtiva per veure què hi passava i Alfons Rus admetia que el seu objectiu, que es parlara de la ciutat, s'havia aconseguit. "Però, se'n parla més de la ciutat o del seu alcalde?" es pregunta Francesc Benito, membre de l'associació cultural L'Almodí. Tot això, diu Benito, no té trellat. "Si vol rel·lançar Xàtiva, cal parlar de la seua excel·lència gastronòmica, de la seu, del castell però això és caure en l'anècdota", afirma. A més, assenyala Francesc Benito, "el quadre no és patrimoni exclusiu dels xativins sinó de tots els valencians, per als quals és un record del que significà el Decret de Nova Planta i la supressió dels Furs, un símbol per a fer memòria del que va passar i no hauria d'haver passat: la destrucció d'un poble".

El cronista oficial de la ciutat recorda també que "Felip V no solament cremà Xàtiva sinó que la va enfonsar, li va fer perdre la importància històrica de segona ciutat del país que havia tingut i va provocar una despoblació de gravíssimes conseqüències". En l'arxiu municipal encara dormen textos esgarriuosos de l'època que ho narren: "Entre militares irlandeses, Nación Francesa y otros agraciados forasteros disfrutan de las tres cuartas partes de la vega y casas de San Felipe".

L'ajuntament de Xàtiva i el seu alcalde, Alfons Rus, continuen promovent la ciutat amb la història del quadre. La corporació municipal dugué una réplica del monarca capgirat a la Fira Internacional de Turisme (Fitur) que se celebrà la passada setmana a Madrid com a símbol i atractiu de la ciutat. L'empresa Quatre Fulles continua venent samarretes i pins i ha preparat una nova etiqueta per a una altra partida de vinagre.

Els habitants de Xàtiva, per la seua banda, es troben dividits. Uns riuen i deixen fer ("Que un quadre estiga cap per amunt o cap per avall se me'n fot"); d'altres, partidaris d'un xativisme molt xovinista esperen que el rei s'excuse amb la ciutat: "Ens ho deu. Que vinga i que es parle de Xàtiva, que nosaltres girarem el quadre". I d'altres sentencien que "el que cal capgirar no és el quadre, sinó la història".

Alex Milián

ARTENBRUT

teatre ▶ teatre ▶ teatre

CARLES ALBEROLA
en

currículum

ESPECTACLE TEATRAL BASAT EN
"UN COR FAMOLENC" D'ENRIC BAIAGUER

ALBENA

OFERTA ESPECIAL

Portant l'anunci
o la revista «El Temps»
2 x 1 (dues entrades al preu d'una)

DEL 18 DE GENER AL 18 DE
FEBRER 1996

c/ Perill, 9 • Tel. 457 97 05